

RAMAZAN KONUŞMALARI

- Müslüman Kimliği -

- Ahmet Sait Öner • Ali Ayten • Ayhan Öz
- Emrullah Tuncel • Erol Erdoğan • Mahmut Hakkı Akın
- Muhammed Fatih Andı • Ömer Torlak • Zekeriya Güler

YEKDER
YAYINLARI

YEKDER Yayınları: 39
Ramazan Konuşmaları Kitaplığı: 4

Kitabın Adı

Ramazan Konuşmaları -Müslüman Kimliği-

Katkı Sağlayanlar

Uğur Özçelik

Ayşe Betül Güler

Kevser Rabia Mumcuoğlu

Mihrimah Kaymak

Grafik Tasarım

M. Ediz Altındış

Baskı

e-Kitap

ISBN

978-625-94611-0-6

© YEKDER Yayınları, 2024

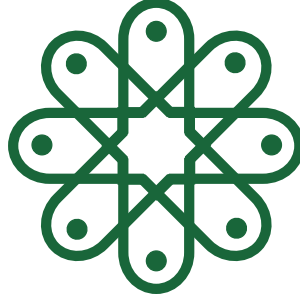
Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

YEKDER Yayınları

Sultantepe Mh. Cumhuriyet Cd. Fıstıkağacı İş Mrk.

No: 39/2 Üsküdar İstanbul Tel: (0216) 460 25 50

YEKDER Yayınları, Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği'nin (YEKDER) markasıdır.

RAMAZAN KONUŞMALARI

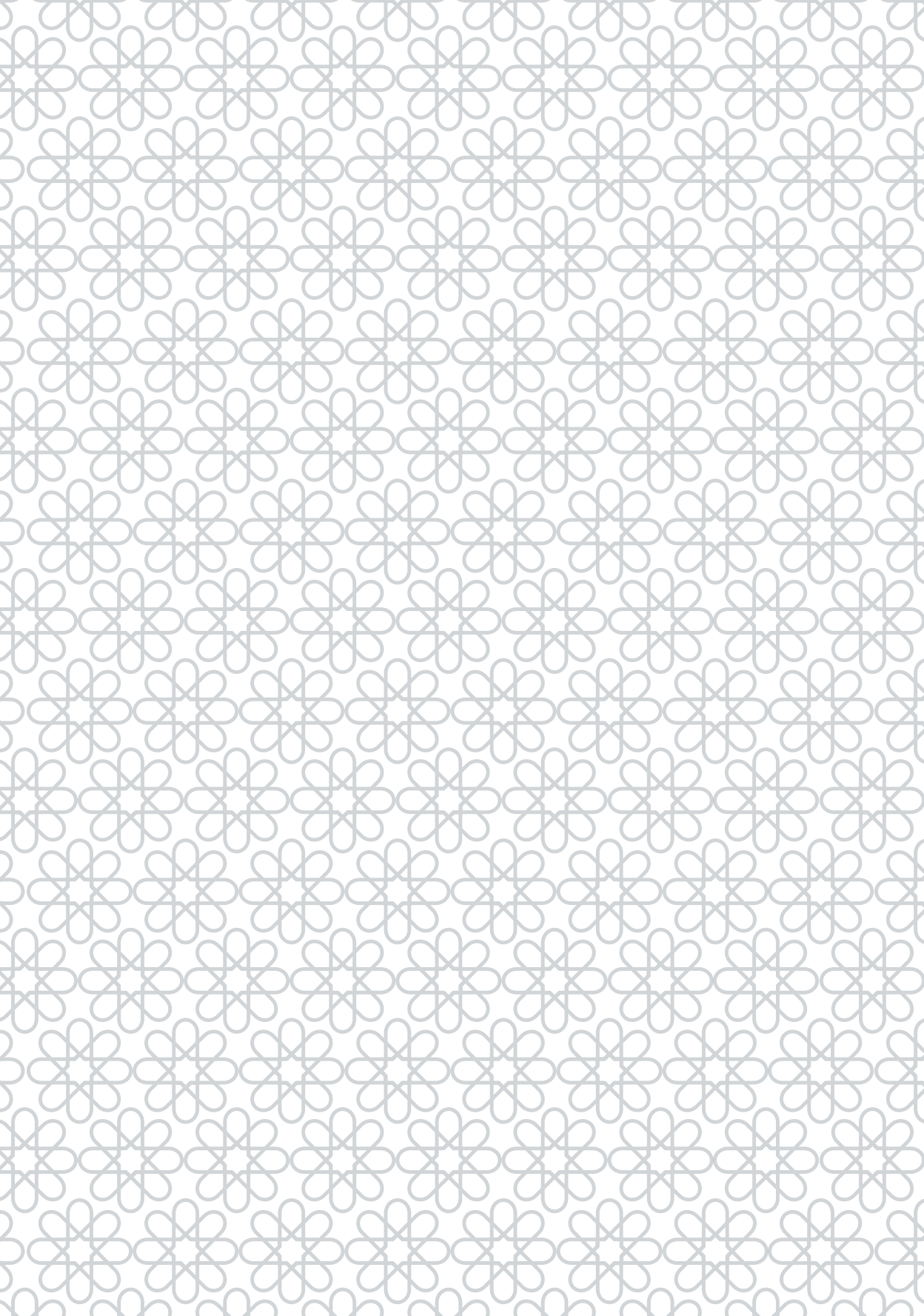
- Müslüman Kimliği -

İÇİNDEKİLER

Takdim	7
Şahsiyet İnşası / <i>Emrullah Tuncel</i>	8
İlim ve Şahsiyet Gelişimi / <i>Zekeriya Güler</i>	13
Kimlik Oluşumunda Âdil Şahitlik / <i>Ahmet Sait Öner</i>	19
Şahsiyet İnşasında Ailenin Rolü / <i>Ayhan Öz</i>	25
İş ve Ticaret Ahlâkı / <i>Ömer Torlak</i>	29
Çocuk Eğitimi ve Kimlik / <i>Erol Erdoğan</i>	32
Gençlik ve Kimlik Kazanımı / <i>Ali Ayten</i>	36
Örnek Bir Lider Olarak: Âliya İzzetbegoviç / <i>Mahmut Hakkı Akın</i>	41
Dil, Edebiyat ve Kimlik / <i>Muhammed Fatih Andı</i>	45

Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği (YEKDER), “İslami ve insani değerleri yaşatmak ve yaşanmasına vesile olmak” gayesiyle, yaklaşık yarım asırdır kesintisiz süren bir yolculuğun adımlarından biri olarak, 2003 yılında İstanbul’da kuruldu. Bugün bu yolculuk, İLKE Vakfı çatısı altında, çok daha güçlü bir şekilde devam ediyor. YEKDER olarak, kurulduğumuz günden bu yana “çocuk”, “genç”, “yetişkin” ve “eğitimci”lere yönelik özgün eğitim programları, yayınlar ve materyaller geliştiriyor, uyguluyor ve modelliyoruz. Uzun yıllara yayılan saha tecrübemiz ve yaygın uygulama deneyimimizi, akademik birikimin sağladığı teorik yaklaşımla bütünleştiriyor, “kalbe dokunan eğitimler” üretiyoruz. Okul öncesine yönelik “Adab Okulu”, çocuklar için “Ev Okulu”, gençler için “Marifet Okulu”, eğitimciler için “Eğitimci Geliştirme Programı (EGP)”, yetişkinler ve ebeveynler için “Ailede Din Eğitimi Programı (ADEP)”, “Aşamalı Seminerler Programı (ASP)”, “İnsan ve Toplum İlm-i Hâli”, “Tematik Okuma Grupları” ve “Çevrimiçi Seminerler” gibi YEKDER tarafından geliştirilen programlar, bugüne kadar on binlerce kişiye ulaştı. Artık yurt içi ve yurt dışında onlarca kurum, yüzlerce merkezde, YEKDER tarafından geliştirilen eğitim modelleri, standart ve kriterleri korunarak uygulanıyor.

TAKDİM

“Ramazan Konuşmaları”, YEKDER olarak hazırladığımız dijital platform programlarımızdan biri. Her yıl belirli bir tema etrafında, alanında yetkin, kıymetli isimleri konuk ettiğimiz program, iftarın yaklaştığı o bereketli saatlerde hanelerinize konuk oluyor. Güzel bir ilgi ile takip edilen programımız, dijital platformlarda kalıcı bir içerik olarak erişilebilir olmaya devam ediyor.

2021/1442 Ramazanında yayımlanmaya başlayan programın ilk yılında “Namaz”, ikinci yılında “Hz. Peygamber (sav)”, üçüncü yılında “Kur’ân-ı Kerîm” temalarıyla programımızı gerçekleştirdik. 2024/1445 Ramazanında ise tamamımız “Müslüman Kimliği” oldu.

“Müslüman Kimliği” temasının ele alındığı programda, her biri çok kıymetli ve alanında yetkin akademisyen, sanatçı, yazar ve eğitimci konuklarımızı ağırladık.

Ancak programın yalnızca video içerik olarak kalmasına gönlümüz razı olmadı; bu kıymetli konuşmaların metne aktarılarak kitaplaştırılmasının da ayrıca faydalı olacağını düşündük ve “Ramazan Konuşmaları Kitaplığı” serimizi yayına hazırladık.

Şimdi bu kıymetli konuşmaların bereketli ve keyifli bir okuma etkinliğine dönüşmesi temennisiyle çalışmamızı sizlere emanet ediyoruz.

Okurlarımızın istifade edebileceği bu e-kitabı aileniz, dostlarınız ve tüm çevrenizle paylaşabilirsiniz.

Başta program konuklarımız olmak üzere, fikir aşamasından itibaren projenin ortaya çıkmasına katkı sağlayan herkese teşekkür ederim.

Hüseyin TÜRKAN
YEKDER Yönetim Kurulu Başkanı

Şahsiyet İnşası

Emrullah Tuncel

Dr., Marmara Üniversitesi

Kur’ân-ı Kerîm’de Müslüman şahsiyetini ve kimliğini hem tasvir eden hem de nasıl olması gerektiğini göstererek bu şahsiyeti ihya ve inşa eden elbette birçok ayet vardır. Bu ayetler içerisinde Müslüman kadının ve Müslüman erkeğin şahsiyetini tasvir ve inşa eden ayetlerden evvele mirde aklımıza gelen Ahzâb Suresi’nin 35. ayetidir. Burada Cenâb-ı Hak, kadın ve erkeğin şahsiyetinin Müslümanlaşmasını adım adım birtakım özellikler zikrederek anlatıyor ki, bu özelliklerin sonunda Müslüman şahsiyeti olgunlaşacak ve olgunlaşan bu Müslüman şahsiyet, ahirette kendisine müjdelenen büyük bir mükafat ile karşılaşılacaktır.

Söz konusu ayet şöyle başlamaktadır: “*Şüphesiz ki Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar*”: (إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ). Burada şahsiyetin Müslümanlaşmasında birinci özelliğin İslam kimliği olduğu görülmektedir. Peki bu kimlik nasıl anlaşılmalı? İslam kelimesinin kökeni olan *silm*, etimolojik ve terimsel anlamda iki şeyi çağrıştırmaktadır: Barış ve teslimiyet. O halde Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, yaratıcıyla ve yarattıkları ile barışık olan ve kendilerini yaratıcıya teslim etmiş kimselerdir ki, şahsiyetin olgunlaşmasında Müslüman kimliğinin birinci özelliğinin İslam vasfına sahip olmaktan geçtiği anlaşılmaktadır. Bu vasma sahip olanların temel özelliği yaratıcıya teslim olmaları ve yaratılanlarla da barış içerisinde yaşamalarıdır. Ancak bu özellik bazen gönüllü bir teslimiyet içermeyebilir. Yani siz teslimiyet sergilersiniz ama bu teslimiyet gönüllü bir teslimiyet değildir de şartlar icabı -münafıklarda görüldüğü gibi- zorunlu bir teslimiyet olabilir. Böyle bir ihtimalin mevcudiyetine Hucurât Suresi’nin 14. ayetinde işaret edilmektedir. Zira mezkûr ayette Cenab-ı Hak bedevileri anlatırken şöyle buyuruyor: “Bedeviler, ‘İman ettik’ dediler. De ki: “Siz iman etmediniz. Fakat ‘Boyun eğdik’ deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi...” Bu ayete göre bazen “Müslümanız!” sözü “İslam’ın gücü karşısında kerhen boyun eğdik” anlamına gelebilmektedir. Dolayısıyla Müslüman ismi, şahsiyetin inşasında birinci aşama olsa da yeterli gelmemektedir. Zira münafıklarda görüldüğü gibi bir insan kerhen de boyun eğebilmektedir. Onun için ayet-i kerimenin devamı; “iman eden erkekler ve iman eden kadınlar” şeklindedir.

Burada ayet bizi ikinci bir aşamaya yükseltmektedir ki, bu aşamada Allah’a teslimiyet şayet gönülden/inanarak gerçekleşiyorsa o zaman kişiye “mümin” vasfı da eklenmiş olmaktadır. Birinci özellik Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar iken şahsiyeti inşa eden ikinci vasıf “*Mümin erkekler ve mümin kadınlar*” şeklindedir: (وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ). Burada artık Allah’ın emrine teslimiyette bir gönüllülük söz konusu olmaktadır ki, dil ile ikrara kalben tasdik de eşlik etmektedir. Bu sıralamanın benzer bir tecrübesini biz kendi hayatımızda da yaşamaktayız. Şöyle ki, çocukken dinî yaşantımıza anne babamızı taklit ederek başlarız. Ramazan ayı gelir ve bizler de büyükleri taklit ederek sahura kalkarız, iftar sevincini birlikte yaşarız. Oruç tutmasak bile tutmuş muamelesi görürüz. Namazın idrakinde olamasak da teravihe gideriz. Anlamını idrak edemesek de Ramazan’ın feyiz ve bereketinden istifade etmeye çalışırız. Bizim çocukluktaki bu hareketlerimiz aslında birer ‘teslimiyet göstergesi’dir. Ergenlikle birlikte bu teslimiyet iradeli, bilinçli ve muhabbetli bir davranışa dönüşürse işte o zaman mümin kimliği ortaya çıkmaktadır. Yani bizler, belli bir yaşa kadar taklit boyutunda kalmakta ve bu taklit, belli bir yaştan sonra bilinçli bir tahkike dönüşmektedir. Tahkike dönüştüğü anda ise mümin kimliği devreye girmektedir. Hz. Peygamber (sav) müslim ve mümini; “Elinden ve dilinden diğer insanların emniyette olduğu kişi” olarak tarif etmektedir. Ancak diğer insanların bizim elimizden ve dilimizden emniyette olması bir beklentimiz ya da çekincemiz sebebiyle değil, sırf Allah için olmalıdır. İşte o zaman bizde mümin kimliği şahsiyetimizi oluşturan ikinci bir özellik olarak devreye girmiş olacaktır.

Ahzâb Suresi’nin 35. ayetinin devamında; “*İtaat eden erkekler ve itaat eden kadınlar*”dan bahsedilmektedir: (وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ). Ayetteki “kânit” kelimesi, “itaat eden ve itaat etmeye devam eden” anlamını ihtiva etmektedir. O zaman şunu anlıyoruz ki, müslüman şahsiyetin teşekkülünde birinci vasıf müslim, ikinci vasıf mümin, üçüncü vasıf ise kânit olmaktadır. Dolayısıyla önce taklide dayalı bir teslimiyet varken sonrasında bu durum iradeye dayalı bir teslimiyete dönüşüyor; yani iman devreye giriyor. Sonra bu iman aksiyona dönüşerek kişi *kânit* vasfına sahip oluyor ve inanma boyutunda kalmayıp emredilenleri yerine getirmeye başlayan, aksiyona geçen mümin erkek ve aksiyona geçen mümin kadın konumuna yükseliyor. Artık bu kıvama gelen

Müslüman şahsiyet, sadece belirli ilkeleri içsel olarak kabul edip bunu içinde yaşayan ve dini vicdanına hapseden bir şahsiyet değil, dinin tezahürlerini hayatında da gösteren bir kimse haline gelmiştir.

Kânit/itaatkâr konumundaki kişilerin itaat eyleminin bir gösteriye yani ri-yakarlığa dönüşmemesi son derece önemlidir. Onun için karşımıza çıkan dördüncü özellik; bunu sadakatle yapan, “Özü sözü bir olan dürüst erkekler ile özü sözü bir olan dürüst kadınlar”dır: (وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ). Çünkü siz Müslüman kimliğine sahip olabilirsiniz, mümin kimliğini de üzerine ekleyip devamında itaatkâr bir kişilik de olabilirsiniz ama bunu gösteriş için yapma riskiniz her daim mevcuttur. Böyle olmaması için sizde bulunması gereken özellik; Allah’a ve onun yarattıklarına karşı dürüst davranan özü sözü bir kimse olmanızdır. Dürüstlük ve sadakat, elif gibi dik olma hali zor bir haldir ve sabır gerektirir. Bunu uzun soluklu devam ettirebilmek nefse zor gelebilir. Onun için Ziya Paşa’nın söylediği “İnsana sadakat yarışır görse de ikrah, doğruların yardımcısıdır Hz. Allah” sözü önemlidir.

Sadakatle hayata devam etmek zor bir iş olduğu için sadakatin ardından “Sabreden erkekler ve sabreden kadınlar” vasfı zikredilmektedir: (وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ). Çünkü hem Müslüman hem mümin hem de itaatkâr kalabilmek ve bunları dürüştçe samimiyetle yapabilmek sabır gerektiren işlerdendir.

Yukarıda zikredilen özelliklere sahip olan kimselerde zamanla kibir alameti belirebilir. Dindar bir hayat yaşamanın insanda “Ben kendimi kurtardım artık başkaları düşünsün!” gibi bir kibre yol açmaması için ayetin devamında “Tevazu sahibi erkekler ve tevazu sahibi kadınlar”a dikkat çekilmektedir: (وَالخَائِضِينَ وَالخَائِضَاتِ).

Sonra bu tevazu sahibi kimselerin en önemli özelliklerinin kendilerini merkezde görmeyip varlık iddiasında bulunmamalarıdır. Varlık iddiasında bulunmayan kişiler var olan şeyleri paylaşan kişilerdir. Bu sebeple ayetin devamında “Tasadduk eden; imkanlarını başkalarıyla paylaşan erkekler ve kadınlar” zikredilmektedir: (وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ).

Sahip olduğu imkanları paylaşmak için kişide cimrilik ve açgözlülüğün olmaması gerekir ki, bu durum kanaatkâr olmayı gerektirir. Kanaatkâr olmak

için de en önemli egzersiz/talim; oruç ibadettir. Ramazan-ı Şerif bunun için bulunmaz bir fırsattır. Onun için ayet “*Oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar*” şeklinde devam etmektedir: (وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ). Çünkü oruç, en dayanamadığımız nimetlere karşı iştahımızı gemlemeyi öğretir.

Orucun bir başka katkısı daha vardır. Sadece iştahı değil şehveti de dizginlemek önemli bir fırsattır. Binaenaleyh, oruç tutanlar vurgusunun hemen devamında “*İffetlerini koruyan erkekler ve iffetlerini koruyan kadınlar*” ifadesi yer almaktadır: (وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ).

Ayette zikredilen vasıfları istikrarlı bir şekilde sürdürebilmek için her daim Allah’ı hatırd tutmak, halk içinde Hak ile beraber olmak şuuruna sahip olmak gerekir. Hâl böyle olunca ayette müslüman erkeklerin ve müslüman kadınların vasıfları nihai kertede şu şekilde sonlandırılmaktadır: “*Allah’ı her daim hatırlayan, zikreden erkekler ve O’nu her daim hatırlayan, zikreden kadınlar*”: (وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ).

Ayetin son bölümünde bu vasıflara sahip olan erkek ve kadınların Cenab-ı Hak tarafından sicillerinden, dosyalarından günahlarının silineceği ve onlara çok büyük bir mükafatın verileceği vaat edilmektedir: (أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا).

Akabinde “hitâmuhû misk” bağlamında Ahzâb Suresi 36. ayet şu hususa dikkat çekmektedir: “*Allah ve Rasûlü herhangi bir konuda hüküm verdiklerinde artık mümin bir erkek veya mümin bir kadın için işlerinde tercih hakları yoktur. Allah’ın ve resulünün emrine itaat etmeyenler doğru yoldan açıkça sapmışlardır.*” Buradan da anlıyoruz ki Müslüman şahsiyeti; ‘Bana göre’ demeden önce ‘Allah’a ve Peygamber’e göre acaba bu mesele nasıldır?’ diye düşünen bir şahsiyettir. Eğer o mesele Allah ve Rasûlü’nün bizim aklımıza bıraktığı mesele değil de hükmü onlar tarafından belirlenen bir mesele ise Müslüman kadın ve erkeğin en önemli özelliği “Allah ve Rasûlü benden daha iyi bilir.” deyip onun gereğini yerine getirmektir. Ramazan-ı Şerif’in Müslüman şahsiyetinin gelişmesinde ve olgunlaşmasında bize katkılar sunmasını Cenab-ı Hak’tan niyaz ediyor, hepinize hayırlı sağlıklı bir Ramazan ayı diliyorum.

❁

İlim ve Şahsiyet Gelişimi

❁

Zekeriya Güler

Prof. Dr., İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Kanaatimce şahsiyet gelişimi, sanıldığından daha fazla önem arz eden bir meseledir. Bir kavram olarak şahsiyet veya kimlik-kişilik telaffuz edildiğinde, buna dayanak teşkil eden bazı unsurlar akla gelir. Bunların başında, Yüce Kur'an'ın "Niçin yaratıldık?" sorusuna cevap veren üç ayet-i kerimesi özellikle hatırlanmalıdır. İkinci unsur, Peygamber Efendimizin (sav) yol haritası, hayat tarzı ve Kur'an'ı anlama yöntemi demek olan sünnetidir. Üçüncü unsur ise ilmî faaliyet, ahlaki münasebet ve ulvî hedefleriyle derin izler bırakan şahsiyetlerin hayat hikayeleridir. Burada özellikle Peygamber Efendimizin işarette bulunduğu üç hayırlı kuşaktan; sahabe, tâbiîn ve onların öğrencileri durumunda olan tebe-i tâbiünden (r.a) birer örnek vermek suretiyle Müslüman şahsiyetinin gelişimine ışık tutmak istiyoruz. Bir mukaddime olarak burada, Yüce Rabbimizin, insanın ruhî eğilimi ve ahlaki gelişimi konusunda "De ki: Herkes kendi mizaç ve karakterine göre iş yapar" (İsrâ 17/84) hitabını dikkatlere arz etmekle birlikte, "insanoğlu niçin var edildi, yaratılış sebebi ve hikmeti nedir?" sorusuna cevap veren üç ayet-i kerimeye kısaca işaret edelim. İlk olarak Zâriyât suresi 56. ayet-i kerimede zikredilen ubûdiyyet ve marifet, Müslüman kimliğinin omurgasını oluşturan unsurların başında gelir. İkinci olarak, A'râf Suresi 128-129. ayetlerinde, özet olarak adil yönetim tarzına dikkat çekilir. Gerçekten de günümüz dünyasının, Müslüman kimliğinin hassasiyetine, onun adalet, merhamet, rikkat ve şefkatine her zamankinden daha fazla ihtiyacı var. Üçüncü olarak da Hûd Suresi'nin 61. ayet-i celilesinde, imar ve ıslah faaliyetine vurgu yapılır: "Sizi yerden inşa eden, sizi orada yaşatan ve orayı imar etmenizi talep eden O'dur." Doğrusu işaret edilen üç ayette yüklenen bu görev ve sorumluluğun yerine getirilmediği bir dünyada huzur ve mutluluk beklemek mümkün değildir. İşte bir anlamda sünnet, bireysel ve toplumsal hayata dair bu görev ve sorumluluk alanlarının açılımından ibarettir. Zira "etrafını aydınlatan bir ışık olarak gönderilen" (Ahzâb 33/46) Hz. Peygamber'in, bireysel ve toplumsal hayatta takva, ihsan, merhamet ve adalet temelli bağlar kurmayı hedeflediğini, iş ve ticaret ahlakı, aile ve çocuk eğitimi, iktisat, hukuk ve yönetim gibi her alanda düzenlemeler getirdiğini görüyoruz. Peygamber Efendimizin siyer ve sünnetini iyi bilen sahabe nesli, onları tanıyan tâbiîn ve onların öğrencileri olan tebe-i tâbiîn üzerinden birer örnek vermek suretiyle

nasıl bir kimlik ve kişilik oluşumunun hedeflendiğine dair ipuçları arayabiliriz. Bilindiği gibi, Peygamber Efendimiz tarafından “Kuşakların en hayırlısı (hayru’l-kurûn)” diye başlayan hadisi ile bahis konusu üç neslin faziletine sırasıyla vurgu yapılır. Örnek şahsiyetlerin hayat hikâyelerinin (tercüme-i hâl, terâcim, biyografi, özgeçmiş) önemine dair İmam Ebû Hanîfe diyor ki: “Âlimlerle hemhâl olmak, onların hikâyelerini ve hayat tecrübelerini öğrenmek, bana pek çok fıkıh meselesinden daha öncelikli ve anlamlı geliyor. Zira bunlar, ulema topluluğunun âdap ve ahlakı demektir.” Onun bu sözü, sahâbe, tâbiîn ve tebe-i tâbiînden teşekkül eden selef ulemâsının biyografilerinin önemine dikkat çeker. Zira bu, Müslüman kişiliğin oluşumunda ve gelişiminde son derece önemlidir. Bu konuda, dijital ortamda erişimi kolay olup pratiklik sağladığından *Diyanet İslam Ansiklopedisi*’nin oldukça faydalı bir kaynak olduğunu düşünüyorum. Birinci örnek şahsiyet olarak, sahabe neslinden özellikle Ebû Eyyûb el-Ensârî’yi dikkatlere arz etmek isterim. Ebû Eyyûb el-Ensârî, Peygamber Efendimizin hicreti sırasında mihmandarı olup onu evinde misafir etmiş, bütün gazvelere katılarak her daim yanında yer almış, kendisinde bir heyecan uyandırmış ve ömür boyu Peygamber Efendimizin hedeflerini dava edinmiş bir şahsiyettir. Hicretten sonra Mus’ab b. Umeyr ile arasında kardeşlik bağı kurulan, vahiy kâtipleri arasında yer alan, sahabe arasında ilim ve fetvalarıyla *makes* bulan Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin yegâne davası *i’lâ-yı kelimetullah*, yani İslâm’ın değerlerinin, inanç esaslarının, amelî hükümlerinin ve ahlâkî ilkelerinin tüm dünyaya duyurulmasıdır. Gerçekten de o, cephe- den cepheye koşarak ömrünü cihat meydanlarında geçirmiştir. Onu yakından tanıyan talebeleri şöyle derdi: “Allah yolunda at koşturmaktan her daim heyecan duyardı, nihayet Rum diyarında defnedildi.” Acaba hangi heyecan, hangi ufuk Ebû Eyyûb’u hicaz bölgesinden aldı da bu topraklara sevk etti ve İstanbul’un fethine rehberlik ederek alan açtı? Hamd ve şükür vesilesidir, şimdi millet olarak İstanbul’un aziz misafiri Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin misafirleri konumunda bulunuyoruz. Hakkında “Eyüp Sultan Hazretlerinden Kırk Hadis” gibi pek çok araştırmanın yapıldığı bu büyük sahibinin müstesna şahsiyetinden, sabır, şecaat, sehavet ahlakından dersler çıkarılmalıdır. Ebû Eyyûb, İstanbul kuşatması devam ederken haştalanarak 49/669 yılında vefat etti ve vasiyeti üzerine surlara yakın bir yere götürülerek oraya defnedildi. Kabri Eyüp Sultan ilçesinde ziyaret edilmektedir. Bir diğer örnek şahsiyet Ömer b.

Abdülaziz. Yaklaşık iki buçuk yıl hilafet makamında bulunan Ömer b. Abdülaziz; müctehid, müdeddid ve raşit halifedir. Nitekim Süfyan es-Sevrî, “Ömer b. Abdülaziz râşid halifelerin beşincisidir.” der. İlim, hikmet, fazilet, merhamet, adalet, itidal ve zühdün zirvesinde görülen, İslâmî yönetim anlayışını tahkim eden ve her kesimden tebaayı rahatlatan Ömer b. Abdülaziz, ümmetin ortak paydası diyebileceğimiz şahsiyetlerden biridir. Hatta o, Ehl-i Sünnet dünyası dışındaki fırka, mezhep ve mekteplerin hürmet ve itibar ettikleri örnek bir şahsiyettir. Basralı zâhid Mâlik b. Dînâr der ki: “İnsanlar benim zahid olduğumu söyler. Oysaki asıl zahid Ömer b. Abdülaziz’dir, zira dünya ona gelmişti de elinin tersiyle itmişti.” Burada belirtilmelidir ki, Ömer b. Abdülaziz’in adı geçtiğinde, Sahîh-i Müslim’de geçen şu hadisi hatırlamak mümkün değil: “Allah bir kulu sevdiği zaman Cebrâil’e, ‘Ben filan kulu seviyorum onu sen de sev!’ diye emreder. Cebrâil onu sever ve sema ehline, ‘Allah filan kulunu seviyor, onu siz de seviniz’ diye nida eder. Sema ehli de onu sever, sonra yeryüzündekilerin gönüllerinde o kimseye karşı bir sevgi seli oluşur.” Aslında bu hadis, Meryem suresinin 96. ayetini düşündürür: “İman edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapanlara gelince, Rahmân onlar için (gönüllerde) bir sevgi uyandıracaktır/yaratacaktır.” Meşhur sahibi Abdullah b. Abbâs bu ayette geçen “sevgi uyandırma” ifadesini “Allah’ın onları sevmesi ve sevdirmesi” diye açıklar. Ayette geçen “vüdd/meveddet”, sevgi beslemek, içten istemek ve ülfet etmek (*mehabbetu’s-şey’i maa temennihi*) anlamına gelir. Bu ayet ve hadis, Müslüman kimliğinin oluşumunda sevgi-saygının, buna zemin teşkil eden iman ve salih amelin yerini göstermesi bakımından câlib-i dikkattir. Burada anne-baba arasında var olan meveddetin çocuklara intikal ettiği ve bunun kişilik eğitiminin temeli oluşturduğu gerçeği unutulmamalıdır. Şu da var: Hac mevsiminde bir gün bu hadisin ravilerinden Süheyl, babası Ebâ Sâlih’e, “Babacığım Allah Teâlâ (hac emiri olan) Ömer b. Abdülaziz’i çok seviyor.” dedi. Babası, “Evladım, neden böyle konuşuyorsun?” diye sorunca, şu cevabı verdi: “Görüyorum ki herkes Ömer b. Abdülaziz’e sevgi-saygı duyuyor. Hani sen rivayet etmiş, ben de senden öğrenmişim: “Allah bir kulu sevdiği zaman Cebrâil’e, ‘Ben filan kulu seviyorum onu sen de sev!’ diye emreder. Cebrâil onu sever ve sema ehline (melekere), ‘Allah filan kulunu seviyor, onu siz de seviniz’ diye nida eder. Sema ehli de onu sever, sonra yeryüzündekilerin gönüllerinde o kimseye karşı bir sevgi

seli oluşur.” Ömer b. Abdülazîz, 101/720 yılında vefat etti. Bugün kabri, tarihî bir şehir olan Maarretünnu’ mân’ın Deyrşarkî beldesinde. Üçüncü örnek de tebe-i tâbiîn neslinden Abdullah b. Mübârek. Çocukluk ve gençlik yılları Merv’de geçen, Ebû Hanîfe ve Mâlik b. Enes’in talebesi olan Abdullah b. Mübârek de ümmetin ortak paydası diyebileceğimiz şahsiyetlerden biridir. O, şecâat, seyahat, cihad-ribat, sehâvet gibi bazı vasıflarıyla sahabeden Ebû Eyyûb el-Ensâri’yi hatırlatırken, fikhü’l-hadîs, zühd gibi bazı vasıflarıyla da tâbiînden Ömer b. Abdülazîz’i hatırlatır. Abdullah b. Mübârek, Abbâsî Halifesi Hârûnurreşîd devrinde Horasan bölgesinden çıkıp bizim Toroslar’ın güneyinde Akdeniz bölgesinde bulunan Misis ve Tarsus’a gelerek Bizans’a karşı savaşan ve orada hadis öğreten bir şahsiyet. O yıllarda Tarsus’un, stratejik bir belde olup Bizans’a yönelik seferlerde askerî bir üs olarak kullanıldığı bilinir. Nitekim Abbâsî halifesi Me’mûn, 218/833’te Pozantı’ya yakın ordugâhta vefat etmiş ve Tarsus’ta defnedilmişti. Bugün Me’mûn’un kabri Ulu Cami’dedir. Abdullah b. Mübârek’e göre zühd, “dünya ile alakayı kesmek değil, dünyaya ve dünyalığa bağlanmamak” mânasına gelir. Bir gün kendisine “İyi ahlâk nedir? suâline Abdullah b. Mübârek, “İyiliği yaygınlaştırmak (*bezlü’l-ma’rûf*), rahatsızlık veren şeyi bertaraf etmek (*keffü’l-ezâ*) ve güler yüzlü olmaktır (*bastu’l-vech*).” diye cevap verir. Onun bu cevabı bize “def-i mefâsid celb-i menafiden evladır” kaidesini de hatırlatır. Daha önce aynı suale Hz. Ali, “Haramlardan kaçınmak, helâl kazanç titizliği göstermek ve aile efradına cömert davranmak (*et-tevsia ale’l-tyâl*).” diye cevap vermişti. Onların verdikleri bu cevapların, ahlaki şahsiyetin oluşumunda önemli rol oynadığı kesindir. Abdullah b. Mübârek, 181/797 yılı Ramazan ayında altmış üç yaşında iken bugünkü Irak’ın el-Anbâr vilayetine bağlı Hît beldesinde vefat etti ve orada defnedildi. Onun, cihadın önemi, fazileti ve sevabına dair *Kitâbu’l-Cihâd*’ı ile Hz. Peygamber, sahâbe ve tâbiînin ibadet, ihlas, tevekkül, tevazu, kanaat gibi konulara dair sözlerini ihtiva eden *ez-Zühd ve’r-rekâik* adlı eseri neşredilmiştir. Netice itibarıyla, Ramazan mektebinde, diğer aylara nispetle Kur’an-ı Kerim ile daha fazla hemhal olunmalı, güzel alışkanlıklar sürdürülmeli ve şahsiyet gelişimi tamamlanmalıdır. Zira gelişimini tamamlamış bir Müslüman şahsiyet, kendisiyle barışık olduğundan birlikte yaşadığı aile ve topluma değer katar, iyiliklerin, ahlak ve hukukun, itidal çizgisinin, sevgi-saygı (meveddet) bağlarının tahkimi için çaba sarf eder. Kur’an ayı Ramazan

münasebetiyle bayramınızı tebrik ediyor, Rabbimizden sağlık-afiyet ve bereketli ömür diliyorum. Başta Filistin olmak üzere, dünyanın farklı bölgelerinde inanç ve değerlerin, izzet ve şerefın mücadelesini veren kardeşlerimizin muvaffak ve muvaffak olmalarını niyaz ediyorum. Ramazan mektebinin feyiz ve bereketinden nasıplenen, onun kazandırdığı arınmışlığı diğer aylara yayarak kıvam bulanların çoğalmasını temenni ediyorum. “*Ve âhuru da’vânâ eni ’l-hamdü lillâhi rabbi ’l-âlemîn*”

Kimlik Oluşumunda Âdil Şahitlik

Ahmet Sait Öner

Avukat, İLKE Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

Adalet, haklıya hakkını vermek olarak tanımlanabilir. Ayrıca haksıza haddini bildirmek ya da eğer had aşılmışsa bunu reva görmemek şeklinde de bir tanımlama yapılabilir. Burada itidal ile orta yol, vasat hareket ile bir adalet ikmalinden bahsedebiliriz.

Adil şahitlik kavramını ise sanki insanlar, olaylar bağlamında değerlendiriyoruz. Biraz daha geniş ele alabiliriz. Burada aslında çağa şahitlik, mekâna ve zamana şeklinde de bir şahitlik kavramından bahsetmemiz gerekir. Esasında adil şahitlik kavramından bahsettiğimizde Müslüman kimlik oluşumunda aktif şahitlikten bahsetmiş oluyoruz. Yani bu dünyada neler olup bitiyor, bu toplumun gidişatı nereye doğru, insanlar teknolojide, yeryüzünü imarda neler yapıyorlar ve nasıl davranıyorlar şeklindeki bütün sorular aslında bizim adil şahitlik kavramının kapsamına girmektedir.

Adalet ve adil şahitlik kavramının referansını Mâide Suresinde görüyorum. Allah-u Teala Mâide Suresi'nin sekizinci ayetinde bize ikazda bulunuyor: "Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutun, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Herhangi bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi adaletsiz davranmaya itmesin. Adaletli olun; bu, takvaya daha uygundur. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır." Bu aslında adil şahitliğin bir zaruret oluşuna işarettir. Bir başka açıdan da aslında bizi adil şahitlikten neyin alıkoyabileceğini de bu ayet-i kerimede görmüş oluyoruz: Bir topluluğa duyduğunuz kin. Yani nefsi arzuları, marazları, ön yargıları ve ideolojik gözükleri insanları adil şahitlikten uzaklaştırabilir.

Müslüman kimliğin oluşumunda adil şahitlik aslında tahkim edilen bir şeydir ve bunu tahkim eden birtakım kavramlardan bahsetmemiz gerekir. Burada terbiye, hikmet kavramını, tabiatla doğayla iç içe olma halini bu bağlamda ifade etmek isterim.

Terbiye kavramı ile başlayacak olursak terbiye aslında kişinin kendisine ayar vermesidir. Kendi nefesine karşı adil olmasıdır da diyebiliriz. İbn Hazm Ahlâk veya Müdâvâtü'n-nüfûs adıyla bilinen eserinde "Bende ayıplar/kusurlar

vardı (kânet fiyye uyûbun)”¹ diyerek, aşırı derecede öfkeye kapılmak veya memnuniyet/hayranlık duymak; alaycı tavır, kin, hiddet, ihtiras, sabırsızlık, üstün gelme arzusu, şan şöhret sevgisi, kendini beğenmek, ifratın etkisi ve baskısı altında kalmak gibi zaaflarının bulunduğunu itiraf eder. Elbette kişinin kusurdan hâlî olması mümkün değil. Fakat İbn Hazm burada aslında bir tedriciliğe atıfta bulunuyor ve dolayısıyla aslında terbiye tedrici olarak gelişen, insana kemal sıfatını kazandıran bir süreç olarak beliriveriyor. Dolayısıyla Müslüman kimliğin oluşumunda da böyle bir tedricilikten bahsedebiliriz. Bu birdenbire olan bir şey değil maalesef. Nasıl ki bizler terbiye ile kendimizi tekâmül noktasında yetiştiriyor bir makama erdiriyorsak adil şahitlik bağlamında da benzer bir süreçten bahsedebiliriz. Hani derler ya “eğri ağacın gölgesi doğru olmaz” veya “ayarı bozuk olanın tartısına güven olmaz”, bunların tamamı aslında adil şahitlik bağlamında bir kimlik oluşumuna işaret eder.

Yine bir terbiye sürecinden bahsettiğimiz gibi hikmetle kuşanmak sürecinden de bahsedebiliriz. Hikmet, hüküm vermek, doğru bir şekilde yargıda bulunmaktır. Hikmet aslında hüküm verirken bir şeyi tahkim ettirir. Adalet mülkün temelidir dendiğinde aslında siz adaletli davranmakla mülkünüzü tahkim ediyorsunuz, muhkem kılıyorsunuz dolayısıyla hikmet burada adil şahitler olma bağlamında temel bir kavram olarak ehemmiyetli duruyor. Demek ki hikmet olmazsa hüküm muhkem olmuyor. Rasim Özdenören, ”Hikmetsiz göze her harika bir perdedir.” der. Burada aslında şu kaşedilir; eğer siz hikmetle donanmamışsanız sizin önünüzde insanlar, olaylar, sokaklar, hâkimin önündeki bir dosya, bir delil bu anlamda bir perde hükmündedir. Onun ardını görebilmek, hakikati görebilmek adına bizim hikmetle bakmamız hikmetle meseleye yaklaşmamız gerekiyor. İşte adil şahitlik kavramında ve Müslüman kimlik oluşumunda da hikmet olmazsa olmaz elzem bir yerde duruyor. Fârâbî, hikmetin anlamını kısaca “manaları idrak etmek” şeklinde açıklamaktadır. Ali Şeriatî ise” Hikmet sahibi olamasam da hikmet sahiplerine dost olurum.” der. Manaları idrak ve hikmet sahiplerine dostluk. Burada hikmet arayışı ve yolculuğuna işaret var. Dolayısıyla burada hikmetin kapı tokmağı diyebiliriz.

1 İbn Hazm, el-Ahlâku ve ‘s-siyer fi müdâvâti‘ n-nüfûs, Beyrut 1405/1985, s. 33-38.

Kimlik oluşumunda adil şahitlik meselesinde değinilmesi gereken bir diğer husus da bizim tabiat ve doğayla iç içeliğimizdir. Günümüz modern dünyasında göğü delen metropollerle bir şehirleşmeden - aslında bu kentleşme değil bir taşlaşmadır, ruhsuzlaşmadır - bahsedebiliriz. Bunun bir diğer boyutu da makineleşme, mekanikleşmedir. Bu da insan oğlunu tabiattan doğadan ayıran bir süreçtir. Peygamberin çobanlık tecrübesini bu anlamda yeniden düşünebiliriz. Kişi nasıl tefekkür edecek, nasıl düşünecek, bunu nasıl sağlayacak? Bize bunun için tabiatın sükuneti lazım. Günümüz dünyasında insanlar o kadar hızlı yaşamaya başladılar ki ben bunu hızlı akan bir akarsuya benzetiyorum. Akarsudaki damlaların görünmezliği, renksizliği ve hızlı akarken manzaranın ıskalanması haline benzetiyorum. Bakıyorsunuz insanlar yanbaşlarındaki mağdur olmuş, darp edilmiş ya da yere düşmüş biçarelere bakmadan duyarsız bir şekilde yol alıp gidiyorlar. Burada nasıl bir adil şahitlikten bahsedebiliriz. Bu yönüyle ben tabiata yeniden dönmemiz, tabiatı yeniden keşfetmemiz gerektiğini ifade edebilirim. Aliya İzzetbegoviç, makineleşmeden ve mekanikleşmeden bahseder ve bunun şahsiyeti karakterize ettiğini söyler. Kişi makinenin karşısında mekanik olanın karşısında durduğunda bir şahsiyet karakterize eder, der. Bunu şöyle açabiliriz; metropolleşme bir kural getiriyor ve bu kurallarla bir prosedür yığını ortaya çıkıyor. Dolayısıyla insanlar yasal olabiliyorlar, yasaya tabi olabiliyorlar ama gelin görün ki bunun ötesine geçecek aşkın bir adil şahitliğe sahip olamıyorlar. Yani yasalar insanları eğitmiyor, robotlaşmış birtakım komutlarla hareket eden insanlar devreye giriyor. Şahsiyeti karakterize etme ve mevcut olma halini biz ancak ve ancak tabiat ile elde edebiliriz. Burada kıymetli bir örnek olduğu için yine bahsetmek isterim Henry David Thoreau'nun Doğal Yaşam ve Başkaldırı isimli bir kitabı vardır. Bu kitap İsmet Özel'in Waldo Sen Neden Burada Değilsin eserine de ilham olmuştur. Hakeza Gandhi'nin Tolstoy'un da bundan etkilendiği söylenir. Henry David Thoreau, Amerika'da bağımsız bir coğrafyada, imar edilmemiş bir yerde yaşarken kendisinden vergi istenir. Bu vergiyi ödemeyeceğini söyler ve cezaevine konur. Arkadaşı Waldo Emerson gelir der ki: "Henry sen neden buradasın?" İşte o veciz söz orada devreye girer: "Waldo sen neden burada değilsin?" Sen neden adil şahitliğinle burada değilsin. Henry daha sonra Amerika'da Walden Gölü'nün kenarında üç yıl boyunca kendi başına inşa ettiği bir yerde kalır. Toprağı eker, tarımla uğraşır. Bütün gözlemlerini yazar

ve not eder. Bir insanın ne kadarlık bir maliyetle yıllık geçimini sağlayabileceğine, nasıl doyabileceğine, tabiatın insana neler kazandırdığına yer verir. Kaleme aldığı doğal yaşam ve başkaldırı isimli eserinde kimlik oluşumuna ve adil şahitliğe bir çok atıf var. Buradan hareketle insanların adil bir kimlik elde edebilmeleri için tekrar tabiatla, doğayla iç içe olmaları gerektiğini söyleyebilirim.

Adil şahitler olmanın önündeki engeller bağlamında da bir hususa vurgu yapmak isterim. Güç, iktidar, siyaset ya da menfaat dünyasında bu saydıklarımızın karşısında durabilecek gücü muhalif ruh kavramı üzerinden açıklamak istiyorum. Muhalif ruh bir ayrık otu olmak demek değildir. Muhalif ruhu, Akif'in "Şudur cihanda beğendiğim en büyük meslek sözün odun gibi olsun hakikat olsun tek" mısraında görülen duruştur. Muhalif ruh, İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin merkezi otoritenin boyunduruğu altında olmaktansa ilmini halka münhasır kılmak üzere ödediği bedeldir. Elbette muhalif ruhtan kaştığımız az önce ifade ettiğim gibi ayrık otu olma hali değildir. Aksine muhalefet ruhu bizi bir arada olma, bir arada tutma modeline yakınlaştırır. Adil şahitler olarak şahitliğimizin imtihanındaki en temel odaklar siyaset, güç, iktidardır. Hepimizi yoklayacak olan o ilk tavizi vermeme duruşunu gösterebilmek, dünya nimetlerine karşı duruş sahibi olarak yaklaşabilmek bir muhalif bir ruh gerektirir.

Noktalarken bir hususa vurgu yapmak gerekiyor. Eğer biz halleşmeyi ve helalleşmeyi bilmezsek adil şahitliğimizden de bahsedemeyiz. Örneğin son dönemde fahiş kira artışları var. Burada birtakım hukuki düzenlemeler devreye girdi. Bir yönüyle çok yüksek belki 15-20.000 liralık kiraya 3000 TL'de oturan kiracının ben %25'imi öderim daha fazlasına karışmam dediğini de görebiliyorsunuz. Oysa baktığımızda onun maaşı o oran da artmıyor belki daha fazla artıyor dolayısıyla bir halleşmeye gitmesi lazımdır. Fahiş kiralarla ev sahiplerinin de adaletsiz davrandığını görüyorsunuz. Bizim buralardan, sadece ve sadece yasa üzerinden değil halleşme ve helalleşme üzerinden daha aşkın bir bakışla adil şahitliğimizi ortaya koymamız gerekir. Aksi takdirde bu prosedür yığını şeklinde ifade ettiğim davranışlardan biz kendimizi kurtaramayız. Yasa insanları yetiştirmez, yasa insanların arasında bir tanzim görevi

görür. İnsanları eğiten ahlâktır, adalettir, insanî değerlerdir. Buralara odaklanmak gerekir.

Ramazan ayının hayırlara vesile olmasını diliyorum. Maalesef her yıl Ramazan'da katil İsrail'in saldırılarına şahit oluyoruz. Filiştinlilere bu anlamda bir şahitliğimiz söz konusu. Mademki konumuz adil şahitlik, yarınlarda Filiştin'in galebe çaldığı bir dünyaya şahitlik etmeyi Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyorum.

— ❁ —

Şahsiyet İnşasında Ailenin Rolü

— ❁ —

Ayhan Öz

Doç. Dr., Marmara Üniversitesi

Kişilik oluşumunda ailenin rolünden bahsedeceğiz. Hepinizin malumudur, toplumun en temel yapı taşı ailedir ve aile aynı zamanda kişiliği inşa eden bir kurumdur. Aile; kişiliğin yoğurulduğu, mayalandığı ve pişirildiği bir ortam sunar. Günlük dilde kullandığımız aile ocağı kavramı da aslında buraya çok oturan bir kavram. Biz ocakta çocuklarımızın şahsiyetlerini inşa ediyoruz, şahsiyetlerine şekil veriyoruz ve onları belli bir kıvamda olgunlaştırıyoruz. Ailenin dışında çocuğun şahsiyet gelişimine etki eden başka aktörler muhakkak ki var. Hatta kimi zaman ailenin önüne geçen aktörlerin varlığından bile bahsedebiliriz bu bazen bir öğretmen olabilir bazen bir din görevlisi olabilir bazen bir arkadaş veya akrabalarımızın içerisinde bir başka örnek model öne çıkabilir. Ama bu hiçbir zaman ailenin bu anlamdaki temel rolünün ihmal edildiği, yok sayıldığı anlamına gelemez. Eğer aile kendi rolünü yerine getirirse aslında başka bir aktörün burada daha çok devreye girmesini de açıkçası beklemeyiz. Ailenin çocuk ve çocuğun psikolojik yapısı üzerinde çok derinlerde izleri var ve bu kalıcı izler büyük oranda hayat boyu devam ediyor. Bu izlerin değiştirilemez olmadığını ama değiştirmenin güç olduğunu söyleyebiliriz. Peki bu etki, bu kalıcılık nereden geliyor? Çocuğun şahsiyet oluşumunda ailenin bu etkisinin sırrı bana kalırsa anne babayla çocuk arasındaki yoğun duygusal ilişkide saklıdır. Günlük hayatımızda kendi tecrübelerimizden de yola çıkarak şunu söyleyebiliriz ki biz bazen olaylar yaşarız ve bu olayların bilişsel taraflarını unutabiliriz. Kiminle yaşadığımızı, ne zaman yaşadığımızı hatırlamayabiliriz ama onların bizde bırakmış olduğu duygusal etki ömür boyu devam eder. Bilgiler unutulur, duygular kalıcıdır. Biz yine burada şunu söyleyebiliriz, çocukla anne baba arasındaki duygusal ilişkinin yoğunluğunu verebilen başka bir kurum ya da kişi bulmamız açıkçası mümkün değildir. Çocuğun karakterinin oluşumundaki duyuşsal boyut anne babaların etkisi ile şekilleniyor diyebiliriz. O yüzden anne babayla kurulan ilişkinin mahiyeti bizim açımızdan karakter gelişimi ve şahsiyet oluşumunda çok önemli. Süreci birlikte yürüttükleri için aralarında bir tercih yapmamız esasında mümkün olmamakla birlikte ebeveynler arasında bir ayırım yapacak olursak, ve hangisi bir adım önde diye bir soru sorsak, burada annenin daha önde olduğunu söylemekte fayda var. Literatürdeki araştırmalarda önümüze çıkan sonuç; çocuğun dini gelişiminde, ahlaki gelişiminde annenin babaya göre daha etkili olduğudur. Bu da yine bence duygusal bağ ile ilişkilidir. Çünkü anneyle çocuk

arasında kurulan duyuşsal ilişki babayla çocuk arasında kurulan ilişkiden çok daha yoğun ve çok daha nitelikli. O yüzden annenin yokluğunu babanın doldurması çok zor, babanın yokluğunu annenin doldurması zor olmakla birlikte diğerine göre daha olasıdır. Bu anlamda peygamberlerin tarihlerine baktığımızda da örnekler bulmamız mümkün. Hz. Peygamber’i düşündüğümüzde babası hayatta değil, annesiyle yaşamış olduğu altı yıllık bir tecrübe var, bunun içerisinde tabii ki süt anneye geçirdiği zaman da var. Belki bunun en çarpıcı örneği Hazret-i Musa örneğidir. Sarayda yetişiyorsunuz, sarayın kendine ait bir kültürü var çok da baskın bir kültür; fakat annesi o saraya gidiyor ve o çocuğu orada yetiştiriyor. Hz. Musa’nın sarayın kültüründen değil de annesinin kişilik özelliklerinden daha çok beslendiğini anlıyoruz. Hz. İsa’nın hikayesi buna çok benzer; zira babasız dünyaya geliyor annesiyle birlikte hayat yolculuğuna çıkıyor. Yine altını çizelim ki bu, babanın rolünü yok saymak anlamına gelmemeli. , Hatta şunu ifade etmek gerekir ki ebeveynlerin birlikteliği ve uyumu çok daha önemlidir. Buradan ebeveyn tavrı meselesine gelebiliriz. Biz çocuklarla ebeveyn arasındaki ilişkinin mahiyetini konuşurken bazı tutumlardan bahsediyoruz. Bunlardan bir tanesi *tutarlı ebeveyn tavrı*. Anneyle babanın çocuğa yaklaşımında göstermiş olduğu kararlı ve uyumlu tavır çocuk için şahsiyet oluşumu süreçlerinde çok anlamlıdır. Olumsuz diyebileceğimiz bazı tavırlar var, mesela *otoriter ebeveyn tavrı* çocuğu sürekli kural koyan cezalandıran bir tavır ve çocuğun özgüvenini yok edecek bir sonuç doğuruyor. Çocuklarını erbeşt yetiştiren ebeveynler var ve bunu *serbest ebeveyn tavrı* diye ifade edebiliriz. Bu sefer çocuk kural bilmiyor, sınır bilmiyor ve her şey kendince olsun istiyor ki bu da problemlili bir kişilik oluşturuyor. *Koruyucu ebeveyn tavrını* benimseyenler var onlar da çocuklarını el bebek gül bebek yetiştiriyorlar ve risk üstlensin, gelsin istemiyorlar. Bu da yine çocuğun kendi hayatında, kendi ayakları üzerinde durması noktasında bir zafiyet doğuruyor. Bunu da çok arzu etmiyoruz. Bugün literatürde *demokratik ebeveyn tutumu* diye bir tutumdan bahsediliyor. Bu, biraz yakın döneme ait bir kavram. Demokrasi kavramı çok güncel bir kavram ve çoğu zihinde olumluya işaret ediyor. Ben dönemin ötesinde bütün tarihi süreci içine alan bir başka kavramın kullanılmasının daha sağlıklı olduğunu düşünüyorum. Bu noktada *mutedil ebeveyn tavrı* dediğimiz, zamanı aşan bir kavrama müracaat edebiliriz. Ebeveyn tabii ki çocuğun karşısında bazen otoriteyi temsil etmeli, bazen serbest bırakmalı ve bazen korumalı. Ama bunların hepsini dengeli

şekilde yapabilmeli. O yüzden mutedil ebeveyn tavrının bugün bizim anne babalar olarak çocuklarımızla ilişkimizde benimsenen bir tavır olması gerektiğini hatırlatmakta fayda var. Son olarak şuraya dikkat çekmek isterim; bugün aileyle çocuk arasındaki bu yoğun etkileşimi engelleyen birtakım faktörler var. Ben bunlara *sinyal kesiciler* diyorum. Ebeveyn ve çocuk arasında yoğun bir duygusal ilişki olduğundan bahsetmiştik. Bu yoğun duygusal ilişkiyi zedeleyen hatta kesen birtakım aktörlerle karşılaşyoruz. Bunların başında aile kurumunu yıpratmaya yönelik sistematik birtakım faaliyetler olduğunu görüyoruz. Bu faaliyetlerin sonucu ise ailenin kaybolması demek. Medya mesela bu anlamda çok etkili bir sinyal kesici. Çocuk ve ebeveyn arasına doğrudan giriyor aile içerisindeki ilişkiyi bitiriyor. Çocuk kendi odasında, aile başka bir yerde veya herkes bir yerde ama herkes başka dünyalarda oluyor. Bu da yine önemli bir etken ki bunu dikkate almak durumundayız. Bazı kavramlar da yine sinyal kesici işlevi görüyor, mesela *özgürlük* kavramı. Modern dönemin özgürlük anlayışı bireycilik. Olabildiğince bireyin kendi hayatını kendi arzularına göre yaşaması esasına dayanıyor. Bu söylemler de ister istemez ailedeki bütünlüğü zedeliyor. Biz aile bağlarının güçlü olmasını arzu ediyoruz ve bu özgürlük kavramıyla ters düşen bir şey de değil. Çünkü özgürlük aslında neye bağlanacağımızı tercih etmek demektir. Biz aile kurumunun ve bağların güçlü olması gerektiğini düşünüyoruz ama şunun da altını çizmekte fayda var, aile bağlarının güçlü olması başka bir şey aileye bağımlı olmak başka bir şey. Biz aile bağları güçlü insanlar yetiştirmeyi amaçlamalıyız. Şahsiyetleri bu anlamda aileden beslenmiş insanlar istiyoruz ama aileye bağımlı kalmış bir nesil de arzu etmiyoruz. Bağımlı olmak demek şunu ifade ediyor çünkü; kendi başına karar alamayan, her atacağı adımda arkasına bakıp ebeveynin ne diyeceğine bakan bir tavır ve bu özgüven anlamında problem oluşturuyor. Son olarak bu sinyal kesici anlamında bir şeye daha dikkat çekip noktalamış olalım. Biraz önce ifade ettiğimiz annenin bu süreçteki rolünü zedeleyen bir sosyolojik gerçekle karşı karşıyayız. Anneler bugün iş hayatındalar vesöyleyeceklerim temelde annelerin çalışma hayatına atılması ile ilişkili bir itiraz değil. Burada sürecin ve çalışma şartlarının tekrar gözden geçirilmesi gerekiyor. Çünkü çocukla ebeveyn arasında kurulacak ilişkiyi belirleyecek olan zaman dilimi çok daralmış oluyor. Bunu mümkün kılacak bir çalışma hayatı düzenlemesi yapılabilir. Ramazan-ı Şerifinizi tebrik ediyorum. Oruçlarımız makbul olsun, ramazanınız mübarek olsun.

İş ve Ticaret
Ahlâkı

Ömer Torlak

Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi

Öz bir şekilde erdemli ticaret ya da ticaret ahlâkı konularına değinmeye çalışacağım. Ticaret ve ahlâk ya da erdemli ticaret dendiğinde bazılarının bu iki kavramın bir arada kullanılması tuhaf gelebilir. Bu tuhaf karşılaşmanın sebebi, günlük yaşadığımız pratikler, hayatın içinde yaşadığımız tecrübelerden kaynaklanır. Çünkü insanlık tarihinin çok farklı dönemlerinde çok farklı tecrübeler yaşandığını biliyoruz ama yaşadığımız dönemde, toplumlarda kendimizi Müslüman olarak tanımlamamıza rağmen gerek bir müşteri olarak gerek zaman zaman kendimiz bir girişimci, bir satıcı olarak ticari ilişkimizin içinde acaba ahlâk nerede yer alıyor diye sorguluyor muyuz? Ben sorgulayıp sorgulamadığımızdan çok emin değilim çünkü özellikle çalkantılı ve ekonomik anlamda biraz daha problemliler dönemlerin birinden geçtiğimizi söyleyebiliriz. 1990'lı yıllarda yüksek enflasyon vardı, 1970'lerde de yine benzer durumlar vardı. Şu anda da enflasyonun yükseldiği, kurların oynadığı bir dönemdeyiz ve dolayısıyla en ufak bir hareketlilikte tabii ki bütün ticaret erbabını, bütün girişimcileri töhmet altında bırakmak istemeyiz. Ancak her birimiz ekonomide farklı pozisyonlarda yer alırken bir fırsatçılığın devreye girdiğini zaman zaman görebiliyoruz. Burada yine tabii ki hakkı teslim etmek bakımından şunu söylemek lazım; bütün ticaret erbabını, esnafı, girişimcileri böyle bir damgayla damgalamak niyetinde değiliz elbette. Dolayısıyla ilk etapta garip gibi gözükse de ticaret ve ahlâk, ticaret ve erdem kelimelerini aslında bir arada kullanmamız gerekiyor. Ahlâklı ticaret denilince şunu anlamalıyız: Erdem dediğimiz şey aslında insanın insan olması bakımından her hak sahibine hakkı teslim edebilecek bir yeterlilikte ve yetenekte olması ve dolayısıyla sadece kendi kişisel çıkarları için kendi menfaatini düşünen değil, tüm hak sahiplerinin hakkını gözeterek bir ilişkiyi yönetebilecek bir konum olmasıdır. Dolayısıyla ticaret ahlâkı dediğimizde de aslında kendi kazancımızı elbette düşüneceğiz ama bu kazancın öncelikle helal-haram noktasında helal bir kazanç olup olmadığını ve bu kazancı elde ederken vicdanımızda uyguladığımız fiyatın fahiş fiyat olup olmadığını tartabilmeliyiz. Verdiğimiz sözü yerine getiriyor muyuz, verdiğimiz sözden sık sık cayabiliyor muyuz, herhangi bir sözümüzü yerine getirmediğimiz takdirde yahut söz verdiğimiz nitelikte bir ürünü teslim etmediğimiz takdirde özür dileme erdemini ortaya

koyabiliyor muyuz yoksa bunun yerine kendi vicdanımızı rahatsız etse bile belki de yaptığımız işi meşrulaştırmaya çalışacağımız şekilde mi davranıyoruz? Helal-haram noktasındaki çizgilere ne kadar dikkat ediyoruz? Bu aslında bizi yaratan Allah'ın bizim üzerimizdeki hakkını gözetmektir. Ticari ilişkilerde tüm paydaşlarımız, müşterilerimiz, tedarikçilerimiz ve çalışanlarımıza karşı verdiğimiz sözü yerine getiriyor muyuz? Bu durum paydaşlara, bizimle bu ticari ilişkiden dolayı hak sahibi olanlara yönelik olarak hakların ödenmesi ya da ödenmemesi şeklinde karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla Yaradan'a karşı sorumluluklarımız gereği ve ticaret ahlâkı bakımından, ticari ilişkide bulunduğumuz tüm taraflara karşı sorumluluklarımızı yerine getiriyor muyuz? Yine bir Ramazan ayına yaklaşıyoruz, ramazan iklimine gireceğiz. Eski bir tarihte bir dergide yayımlanmış olan bir yazım vardı; midelerimize, nefsimize oruç tutturuyoruz ama acaba ticaretimize oruç tutturabiliyor muyuz? Tüccarın ticaretine oruç tutturabilmesi olarak nitelemeye çalıştığım o yazıda, özellikle Yaradan'a karşı, diğer yaratılmışlara ve ilişkide bulunduğumuz tüm paydaşlara karşı ve tabii ki yaptığımız işten dolayı canlı cansız tüm paydaşlara karşı ticaretimizin orucunu tutabiliyor muyuz? Hazır Ramazan iklimindeyken en azından bir taraftan Allah'ın bize emrettiği bir ibadeti yerine getirirken, diğer taraftan da yine günlük hayatta bazen ıskaladığımız ancak yerine getirmemiz gereken ticaret ahlâkının ya da erdemli ticaretin gereklerini yerine getiriyor muyuz sorusunu kendimize sormamız gerektiğini düşünüyorum. Bu vesileyle Ramazan ayının hayırlara vesile olmasını, tüm girişimcilerimize, esnafımıza ve ticaret erbabına da bereketli olmasını temenni ediyorum.

Çocuk Eğitimi ve Kimlik

Erol Erdoğan

Araştırmacı-Yazar, ARGETUS Araştırma

Eđitim insanın her yaşta gelişimini, kimlik oluşumunu, şahsiyet tekâmülünü etkiler. Bunun yanı sıra, eğitim, insanı en çok hangi yař aralıklarında etkiler, şahsiyet ve kimlik oluşumuna etki eder diye dūřündüğümüzde, bunun cevabı çocukluk dönemidir. Eđitimin bir çocuğun tasavvurunun şekillenmesinde, kimliğinin oluşumunda, şahsiyetinin gelişiminde kesinlikle çok büyük rolü ve faydası vardır.

İnsanların psikolojik ve sosyolojik gelişimine baktığımızda, ilk 10-15 yaşta birçok evrenin, hemen hemen tamamlandığı görüyoruz. Bebeklik, çocukluk ve ergenlik döneminde, eğitim ve gelişim desteği, insanın yeteneği ve varlık anlamı doğrultusunda verilebiliyorsa, aralarda eksiklik olsa ya da birtakım yanlış işler yapsa bile, insanın çocukluk dönemindeki hamurunun doğru yoğrulmasından dolayı tekrar yörüngesine, iyi insan çizisine döndüğünü görüyoruz. Böylesi insanlar, eksiklerini telafi edebiliyor ya da sorunlarını çözmede büyük bir yeterlilik gösterebiliyor.

Çocuk eğitiminin şahsiyet, kişilik ve karakter gelişiminde olağanüstü etkiye sahip olduğunu söylemiştik evet ama eğitimden ne anlıyoruz, eğitimi nasıl tarif ediyoruz? Eđitimi çok kısıtlı tanımlamak, eğitimden alacağımız ya da çocuğumuzun eğitimden alacağı faydaları eksiltir. Eđitimi, sadece okul bazında dūřündüğümüzde eksik bir tanım olur. Eđitimi, sadece çocuğa bir şeyler anlatmak gibi yani öğretmeye, anlatmaya dayalı tarif ettiğimizde de eksik kalır. Peki, nasıl tarif edeceğiz. Bir çocuğa bir řey anlatmak eğitimin bir parçasıdır, okul da eğitimin parçasıdır ama çocuk eğitimini daha geniş dūřünmeliyiz. Çocuđu etkileyen, çocukta farkındalık oluşturan, çocuğun tasavvurunu besleyen ve geliştiren, çocuğa tutum ve davranış kazandıran her řeyi eğitimin içinde dūřünmeliyiz. Dolayısıyla okul ortamı eğitim ortamı olduğu gibi aile ortamı da eğitim ortamıdır. Çocukların arkadaşlarıyla oynadıkları ortam da eğitim ortamıdır. Hatta çocuğun bulunduğu her mekân, gittiği piknik, tatile gidiyorsa tatil ortamı, memleketine gidiyorsa oradaki akraba ortamı, bütün bunlar eğitim ortamlarıdır. Ayrıca birtakım atölyelere gidiliyorsa, bunlar da eğitim ortamlarıdır. Bakış açımızı biraz daha geliştirebiliriz. Dijital dönemde, eğitim ortamlarının geliştiğini, çoğaldığını ve çeşitlendiğini söylemek

mümkün. Dijital ortamlar, dijital mecralar, dijital oyunlar, bütün bunlar çocuk ve eğitim ilişkisinde konuşmamız gereken hususlardır.

Peki, çocuğun şahsiyetinin oluşmasında, kimliğinin oluşmasında ve gelişiminde eğitim açısından başka neler söyleyebiliriz? Çağımızda modernizm eleştirisi yapılırken, insanın bencilliğinden çok bahsedilir. Dolayısıyla çocuk yetiştirirken, modern dönemin hastalıklarını ya da zaafalarını bertaraf etmeye dönük bir eğitim sürecini tercih etmekte fayda var. Çocuk eğitiminde bencilliği azaltmaya, insanın birey olmasıyla bir toplumun mensubu olması dengesini kurmaya dönük hem müfredat takip edilmesi hem de davranış örneği ortaya konulması gerekiyor. Buna göre çalışma yapılırsa, çocuk o dengeyi sağlayacak; bir aileye, bir gruba, bir millete mensup olma dengesini kuracaktır.

Moderniteyi göz önünde bulundurarak, çocuk ve eğitim ilişkisinde söylememiz gereken diğer husus ise yetenek meselesidir. Günümüzün ideolojik devletleri eğitimde daha çok makbul vatandaş önemserler. Devletin bunu isteme hakkı olabilir ama bunun iyi insan olmakla dengelenmesi gerekir. Yani makbul bir vatandaş aynı zamanda iyi bir insan olmayabilir. Dolayısıyla temel insani, ahlaki ve etik değerlerin çocuk tarafından kavranması, içselleştirmesi, bunların bir tutum ve davranış haline getirilmesi gerekir. Böylece iyi bir vatandaş olsun ama onun da ötesinde iyi bir insan olabilsin.

Yetenek mevzusunda şuna da dikkat etmeliyiz. Hepimizin bir hamuru var. Cenab-ı Hak bizi yaratırken ruhumuza üflüyor. Bu üfleme esnasında, kendisinin sahip olduğu külli birtakım vasıflardan cüzi irade ölçüsünde insana veriyor. Mesela, Cenab-ı Hak yaratıcıdır, insan da sanatkârdır. O'nun sonsuz yaratıcılığı karşısında kula verdiği yetenek sanatkârlık yeteneğidir. İnsan güzel şeyler oluşturur, güzel şeyler yapar. Dolayısıyla insanoğluna Cenab-ı Hak tarafından verilen, ruhuna üflenen, hamuruna konulan o yeteneklerinin kendisi, ailesi, öğretmeni, hocası tarafından fark edilmelidir. Fark edilen yeteneklerinin önünün de açılması gerekir. Burada şöyle bir hataya düşmemek lazım; zaman zaman bazı ailelerin çocuklarını çok yeteneksiz olarak tanımladıklarına rastlıyoruz. Ailelerin bu yaklaşımı, bu tür tanımları hatalıdır. Her insan bir mucizedir; her insanın eğitilebilir ve geliştirilebilir potansiyel yetenekleri vardır. Hem anne-baba, hem eğitimciler bir çocuğa baktığı zaman, Cenab-ı Hak bu çocuğun ruhuna hangi güzellikleri ve yetenekleri üflemiş, bunların hangileri geliştirilebilir diye düşünmelidir. Sanat yetenekleri, meslek

yetenekleri, diğer beceri yetenekleri... Buna göre bir eğitim programının ortaya çıkarılması gerekir, buna göre bir eğitim programının uygulanması gerekir. Böylece insan kendi ruhunda, hamurunda, biyolojik bedeninde var olan yetenekleri geliştirebilsin; bunun sonucunda da hem insanlığa hizmet edebilsin, hem de tekâmülünü sağlayabilsin.

Bir madde daha söylemem gerekir. Modern dönemde hızlı bir değişim içerisinde olduğumuz görülür. Sanayi devriminin etkisiyle başlayan değişimden daha hızlı cereyan eden dijital değişim dönüşüm sürecindeyiz. 1970-80'lerin çocukları ya da gençleri, yani bugünü yöneten yetişkinler, kendi çocukluk ve okul dönemlerinden yola çıkarak bugünkü çocukluk dönemini, bugünkü çocuk eğitim ilişkisini kurgulamaya, buna göre müfredat geliştirmeye ve istihdam politikaları oluşturmaya çalışıyorlar. Bu yanıştan vazgeçilerek, çocuğun hangi çağda doğduğunu, yetiştiğini ve eğitim aldığı göz önünde bulundurmak gerekir. Hem çağın gereğini yapmak, hem de gelmekte olan çağın ihtiyaçlarına göre eğitimi planlamak gerekir. Böylece yetiştirdiğimiz çocuk ve eğittiğimiz öğrenciler, geleceğin dünyasını kurarken orada aktör olabilirler, edilgen olmasınlar. Eğitim vizyonunu, müfredatını, araç ve gerecini oluştururken daha doğrusu eğitimin felsefesini kurarken, bugünü ve geleceği görmek, ona göre planlamak gerekir.

Ayrıca, çocuk ve eğitim ilişkisinde, çocuğu sürekli eğitilmesi gereken bir varlık olarak görmemeliyiz. Bunun yerine, yeteneklerin geliştirilmesini, potansiyelin açığa çıkmasını ve önünün açılmasını benimsemeliyiz. Çocuğu eğitmek, biçimlendirmek, şekillendirmek tarzındaki yaklaşımlar başta masum gibi gözükse de, bir süre sonra tek yönlü ilişkiye dönüşüyor. O tek yönlü ilişki, çocuğun doğuştan beyaz bir tablo, bembeyaz bir kâğıt gibi ortaya çıktığını, sürekli şekil verilmesi, biçimlendirilmesi, sınırlandırılması gereken bir varlık gibi algılanması neden oluyor. Her çocuğun, her insanın bir mucize olduğunun altını çizerek bu hususu tekrar vurgulamak isterim.

Son söyleyeceğin husus şudur: Çocuk ve eğitim hususunda, eğitim kelimesinin muhtevasında kültürün ve sanatın olması gerektiğidir. Çünkü kültür ve sanattan yoksun bir eğitim didaktik hale geleceği içinde hem yetenekleri dikkate almayacaktır hem de mekânı ve zamanı yakalamakta zorlanacaktır. Dolayısıyla, şu andaki benim konuşmam dâhil, çocuk ve eğitim dediğimizde, bunun kültürü, sanatı, yeteneği kapsayan bir mefhum olduğunu düşünmeliyiz.

Gençlik ve Kimlik Kazanımı

Ali Ayten

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi

Bugünün gençleri kimlerdir? Bugünün gençlerinin çok farklı isimlerini sosyal bilimlerden biliyoruz. Z kuşağı, dijital yerliler veya internet nesli diyorlar. Bu kuşakları hangi kriterlere göre isimlendiriyorlar? Belli sosyal hareketliliklerin yoğunlukta olduğu gruplar veya insan davranışlarını hem bireysel hem de toplumsal anlamda etkileyen olayları dikkate alarak. Mesela internetin ortaya çıkması veya dünya savaşları ve sonrasında yaşanan süreç de böyledir. Bu çerçevede insanları genellikle gençleri nesillere ayırıyorlar. Bir sessiz kuşak var I. ve II. Dünya Savaşı öncesinde. Daha sonra I. ve II. Dünya Savaşı sonrasında insanlar biraz daha rahata ve huzura erdikten sonra çocuk sayılarının artmasından dolayı Baby Boomer denilen bebek patlaması dönemi 1946-1964 yıllarını kapsıyor. Daha sonra 1965-1979 yılları arasına X nesli deniyor. 1980-99 yılları arasına Y nesli, daha sonra 1999'dan sonra doğanlara da Z nesli, Z kuşağı deniliyor ve bugün bizim genellikle muhatap olduğumuz, gençlik dediğimizde karşımıza çıkan kuşak bu Z kuşağı oluyor. En temel özellikleri neler? Bu nesilde yetişkin hayatına genel bir ilgisizlik hali var. Yetişkin hayatına ilgisizlikte en önemli örneklerden bir tanesi de ehliyet almamak ve yetişkin hayatına dair sorumluluklardan genel olarak kaçınmak örnek olarak gösterilebilir. Belki bu geçmişte de yani tarih boyunca da böyle olmuştur. Ergenlerin içinde yetişkinlere dair kızgınlık ve öfke oluyor ve bunun en temel nedenlerinden bir tanesi çocukluklarını kaybetmeleri ve sorumluluk dünyasına adım atmaları. Bu onları korkutuyor ve buradan kaçınmaya çalışıyorlar. O yüzden her zaman böyle olmuştur. Ancak bu dijital dönemdeki kadar sanırım olmamıştı ve bu nesil farkı günümüzde daha net bir şekilde görülmeye başlandı. Bu dönemde yaşayan nesle biz Z kuşağı diyoruz. Burada daha çok kimlik kazanımından bahsedeceğim. Her nesil için kimlik kazanımı çok önemliydi ama dijital dünyanın yoğunlukta olduğu kimlik aktarımının daha zor şartlar altında gerçekleştiği ve bu nesilde biraz daha önem kazandığı görülüyor. Kimlik nedir diye bir soruyla başlayabiliriz. Kimlik bizi biz yapan, bizi başkalarından ayırt eden özelliklerin, niteliklerin toplamıdır. Bizi biz yapan şeyler kendimizi tanımlarken kullandığımız şeylerdir. Bunların içerisinde arabamız, evimiz, giydiğimiz giysi, saç yapımız, küpe takıp takmamamız elimizi kınalayıp kınalamamız aklınıza gelecek bütün maddi ve fiziksel şeyler

olabildiği gibi dünyaya dair algımız, görüşümüz, ideolojimiz, dini açıdan bakış açımız, güncel olaylara karşı aldığımız tavırlar da bizim kimliğimizi oluşturuyor. O yüzden kimlik bizim varoluşu anlamlandırma noktasında en temel referans kaynağımızdır. Bu sebeple kimlik kazanımı ve kimlik aktarımı da önemli bir husustur. Bu noktada gençlerin kimlik kazanımı sürecinde ailelere çok önemli roller düşüyor. Çünkü aileler çocuklarını bir kimlik havzası içerisinde dünyaya getiriyorlar. Daha önce kendilerine geçen o kimliği aynı şekilde çocuklarını aktarıyorlar. Bunun içerisine etnik, kültürel ve dini kimlik de var. Biz mesela Müslüman bir coğrafyaya doğuyoruz, Müslüman bir aileye doğuyoruz. İsmimiz daha biz doğmadan önce hazırlanıyor ve bu genellikle kültürel anlamda Müslüman bir kimlik oluyor. Bu kimlik, bu isim bize kulağımıza ezanla, kametle söyleniyor ve böylece bir kimlik aktarımı oluyor. Yavaş yavaş çocuk özellikle altı yaşına kadar ailenin etkisi altında kalıyor. Okul çağına kadar en azından ve bu süreçte çocuk bir kimlik aktarımına muhatap oluyor aslında ben kimim sorusunu bu süreçte yaşıyor. Tabii ki okula gittikten sonra daha çok okuldaki diğer harici etkenlerden, arkadaşlarından, akranlarından, öğretmenlerinden ve okulda muhatap olduğu eğitim içeriklerinden etkilenmeye, onlara maruz kalarak kimliğini devam ettirmeye başlıyor. Ergenlik çağına geldiği zaman o güne kadarki kazanımlarını kendine mal etme süreci yaşıyor ve bu büsbütün bir krize dönüşebiliyor veya bir kimlik kazanma süreci şeklinde ortaya çıkabiliyor. O yüzden de kimlik kazanımı sürecinde ergenlik dönemini çok kritik bir viraj olarak görebiliriz. Burada tabii ki bu viraja nasıl girdiğimiz çok önemlidir. Özellikle ailelerin çocuklarını bu kimlik krizine karşı önceden hazırlamaları gerekebilir. Tıpkı bir viraja girerken daha güvenli girebilmek için hızımızı kesmemiz veya ayarlamamız gibi. Ergenlik döneminde de ailelerin bu kriz dönemine hazırlıklı olmaları ve çocuklarını belli konularda yetiştirmeleri gerekiyor. Aynı zamanda hem milli kimlik hem de dini kimliğin sunumu konusunda da aileler özellikle ergenlikten önce daha çok emek sarf etmelidir. Çünkü ergenlik döneminde çocuklar genelde aileleri dinlemeyecektir. Ama o sürece kadarki verilen şeyler kimlik anlamında çocuğa çok güçlü katkılar sağlayacak ve özellikle sonraki yaşlarda ortaya çıkabilecek kimlik krizi sürecinde de aileler çocuklar için en büyük destekçi ve dost olacaktır. Bu süreçte tabii en çok dini kimliğin oluşumunda ailelerin yapması gereken hususlardan bir tanesi dini gün ve geceleri çocuklara

aktarmaktır. Ramazan gibi dini kimliğin bolca ortaya konduğu zamanların bunun için önemli bir fırsat olduğunu düşünüyorum. Geçenlerde öğreneğın sekiz yaşındaki kızım ve onun arkadaşlarıyla birlikte kandil gecesı etkinliğı düzenledir. Hem çocukları eğlendirdik hem de orada dini kimliğin unsuru olabilecek pek çok şeyi onlarla yaşadık. Yemek yaptık, kandil kurabiyesi yaptık, namaz kıldık, Kur'an okuduk vs. Bunlar çocuklara biraz daha eğlenceli bir şekilde verilebilir. Ramazan da aynı şekilde dini ve milli kimliğin aktarıcısı olması bakımından çok önemli bir aydır. Çünkü ramazan sadece oruç tutulmuyor. Bizim toplumumuza da baktığımız zaman oruç toplumun genelinin diğer ibadetlere göre daha çok rağbet ettiğı bir ay. O yüzden dini kimliğe dair önemli unsurlar taşıyor. Ramazan ayına ön hazırlıklar çocuklar tarafından hissediliyor ve benimseniyor o yüzden bir ön hazırlığın olması iyi olabilir. Yardımseverlik, empati duygusunun gelişimi gibi pek çok özellik de bu süreçte yaşanabiliyor. O yüzden ramazan ayını dini kimliğin oluşumu ve önceki nesillerin yeni nesillere dini kimliğı aktarımı açısından önemli bir ay olarak görüyorum. Peki ülkemizde dini kimlik konusunda herhangi bir problem var mı? *Ah Bu Gençler* kitabında bahsettiğimiz bazı veriler var. Aslında bu kitabın özünü daha çok 2020 yılında yaptığımız 2000'den fazla lise çağındaki genci taradığımız bir araştırma verileri oluşturuyor. Bu veriler çerçevesinde aslında dini kimliğin hala özellikle genç nesil tarafından önemli bir unsur olduğunu, gençlerin önemli bir kısmının kendilerini ve benliklerini tanımlarken dini referanslara atıfta bulduklarını tespit edebiliyoruz ama %3 civarında bir gençlik kendini tanımlarken herhangi bir dini bir referansa işaret etmediğini söylüyor. Böyle bile olsa bu kimlik aktarımı sonuçta sadece ailenin etkisi ile olan bir şey değildir. Ezanları duyan bu coğrafyada bu minarelerin gölgesinde yaşayan insanlar ve dini kimliğin ve şekillendirici olan pek çok davranış kalıbı içerisinde yaşayan bireyler öyle ya da böyle bu dini kimlik aktarımına katkıda bulunuyor. Ancak ailelere düşen belki bunu daha sağlıklı bir şekilde yapmaları hani hep söylerler zehri yapan dozdur diye eğitimi biraz da böyle görmek gerekiyor. En öncelikle ailelerin yaptıklarından emin bir duruşlarının olması gerekiyor. Ebeveynlerin çocuklarına örnek olacak davranışlar sergilemesi lazım. Çünkü çocuklar bizim söylediklerimizden çok duruşumuza, yaptıklarımıza ve davranışlarımıza bakıyorlar ve onları örnek alıyorlar. O yüzden bizim duruşumuzun sabit ve istikrarlı olması gerekiyor. Çocuklarımıza

bağlılığımızı, sevgimizi güçlü tutmamız gerekiyor. Çocuk öyle ya da böyle bir şekilde farklı savrulmalar yaşasa bile en nihayetinde dönüp dolaşarak ailesinin ve anne babasının durduğu noktaya geliyor. Bunu yaptıkları zamanda bir kimlik kazanımı ortaya çıkmış oluyor. O yüzden anne babaların tavırlarına, davranışlarına ve duruşlarına iyi dikkat etmeleri gerekiyor ki dini kimlik aktarımı sağlıklı bir şekilde olsun.

Örnek Bir Lider
Olarak: Âliya
İzzetbegoviç

Mahmut Hakkı Akın

Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Ramazan'ın Müslüman alemine hayırlar getirmesini temenni ediyorum. İnşallah hayrından, bereketinden herkes istifade eder. Müslümanlara ve insanlığa da hayırlar getirmesi de temenni etmek gerekir. Rahmetli Aliya İzzetbegoviç üzerine konuşulduğunda -ki Ramazan'ın onu hatırlamaya bir vesile olması da manidardır- genelde onun bir sözünü çokça paylaşırlar: "Oruç özgürlüktür." Bu söz çok basit bir söz gibi gözükabilir ama üzerine düşünüldüğünde Aliya İzzetbegoviç'in insan felsefesinin ve ahlâk felsefesinin kendi sistematîğinden yansıyan bir sözdür. Bahsi geçen sistematîği çok güçlü bir şekilde yansıtır. Çünkü bütün varlıklar içerisinde en temel güdü olan açlığı, insanî alana taşıyıp onu kontrol altına almak noktasında çok enteresan bir tespittir. Çünkü insandan başka hiçbir canlı oruç tutamaz. XX. yüzyılda Müslümanların sorunlarıyla ilgilenmiş bir düşünür ve devlet adamı olan Aliya İzzetbegoviç'in iki yönü öne çıkıyor. Birincisi, Müslüman özgür bir düşünce adamı olması. Yani İslam, Aliya İzzetbegoviç'in ahlâkî öğretisinin ve kendi düşünce sistematîğinin temelini oluşturuyor. Onun bir özgün İslam yorumu var. Biz bunu özellikle *Doğu ve Batı Arasında İslam* başlıklı kitabında takip edebiliyoruz. Diğer taraftan o bir aksiyon ve mücadele adamı. Bosna-Hersek'in bağımsızlık sürecinde fiilî bir savaşta cumhurbaşkanı olarak hem diplomatik yollarla hem de askerî yollarla Bosna-Hersek'te Müslümanların varlığının devam etmesi bağımsız bir Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin var olması konusunda mücadele verdi. Her iki yönü itibariyle de düşündüğümde Aliya İzzetbegoviç bir ahlâk filozofu diyeceğimiz bir isim. Diğer taraftan da mücadelesinin temel motivasyonu, kaynağı ve ulaşmak istediği yer aslında bir ahlâkî mücadele. Bu nedenle de bu katkı bir yandan elbette biz Müslümanlara onur duyuracak bir katkıdır. Bütün ezâ, cefâ, soykırım girişimlerine rağmen verilen mücadelenin kendisinin ahlâkî bir mücadele olması ve rakiplerinin mücadelesine benzememesidir. Aliya İzzetbegoviç'in katkısını sadece Müslümanlar değil sağduyulu herkes takdir ediyor. O nedenle bu katkının sadece Müslümanlara değil aynı zamanda insanlığa bir katkı olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir. Aslında *Doğu ve Batı Arasında İslâm*, gençlik yıllarından itibaren bütün hayatı boyunca katkı verdiği ve en sonunda nihayete erdirdiği bir şaheseri olarak değerlendirebiliriz. Önsözde bir çağrısı vardır; çift kutuplu bir dünyada, soğuk savaş döneminde yazılmış bir eserdir. Fakat

gerek Batı bloğunun gerekse Doğu bloğunun yani komünist ve kapitalist olmak üzere iki ayrı bloğun ortaya koyduğu toplum yapılarının, siyasî yapıların, ekonomik yapıların aslında bütün insanlık için bir krize dönüşmesi ile ilgili tespitler içerir. Aliya İzzetbegoviç; insan yabancılaşması diyebileceğimiz, insanın kendi fitratına yabancılaşması ile ilgili sürecin Müslümanlara yeniden bir çağrı olarak okunabileceğini, anlaşılabilirliğini vurgular. O nedenle *Doğu ve Batı Arasında İslâm*'ın önsözünde, o kitabın yazılış amaçlarından birinin Müslümanların yeniden tarihte kendilerine düşen rolü üstlenmeleri gerektiği vurgusu olduğunu görürüz. Çünkü bu rol sadece Müslümanlar için değil bütün insanlar için de hayır getirebilecek bir misyonu, sorumluluğu kendi içinde barındırmaktadır. Bu eserin bir felsefe kitabı olduğunu görürüz ama başlangıç noktası itibarıyla aslında hepimizin yeniden insanın ne olduğu, bu dünyada neden var olduğu, sorumluluklarının neler olduğu; bugüne kadar yaşanan batılılaşma üzerinden yaşanan tecrübeler de göz önünde bulundurulduğunda bunun bir muhasebesi ve bu durumun yol açtığı krizler ve çözüm yollarına dair Aliya İzzetbegoviç, pek çok soruyu kendi düşünce sistematığından cevaplamaya çalışmaktadır. Bunlar önemli katkılardır. Elbette eleştirilebilir yönleri ve kendi dönem sınırları içerisinde değerlendirilmesi gereken katkılar da var. Fakat bu yorumun şu yönleriyle değerli olduğuna inanıyorum: Aliya İzzetbegoviç'te samimi ve tamamen sağduyulu bir çabanın olduğunu görüyoruz. Düşmanlarının bile takdirini kazanması tamamen duruş ve ilkelerle alakalıdır. Çünkü bütün hayatına baktığımızda rahmetli İzzetbegoviç'in yaklaşık 8,5 yıl hapis yattığını, hem gençlik döneminde hem de ikinci kez nispeten daha yaşlı olduğu bir dönemde yani cumhurbaşkanlığından önceki yıllarda düşünceleri sebebiyle hapisteymiş olduğunu düşündüğümüzde, onun bedel ödemiş ama bir taraftan da ilkeleri, duruşu ve bunun pratiğe geçmesi noktasında çok hassas olmaya çalışmış bir adam olduğunu takdir edebiliriz. Savaş sırasında da uluslararası kamuoyunda saygı kazanmasında, en azından insanlığın vicdanında Aliya İzzetbegoviç'in olumlu bir yerinin olmasında bu ilkesel duruş çok mühimdir. Burada belki şu tespitleri de yapabiliriz: Aliya İzzetbegoviç'e referansla, içinde bulunduğumuz kriz bir insanî krizdir ve bu bütün dünya bu krizi tecrübe etmektedir. Vefatından 20 yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen şu ana kadar dünya daha iyi bir yere gitmedi. Dünyada dengesizliklerin ve trajedinin daha da arttığı göçler ve savaşlar üzerinden takip edilebilmektedir. Diğer taraftan da belki yakın zamanda Filistin'de yaşanan trajedi üzerinden bizim

yüzümüze tutulacak bir ayna, yani İslam dünyasının ve Müslümanların kendi içinde bulunduğu bu duruma tepki gösterme halinin, Müslümanlara bir çıkış yolu sunmayacağı görülür. Çünkü krizlerimiz tespitten ziyade tepkiselliğin de bir değeri olsa da harekete geçilmediği müddetçe bu zannediyorum genel bir zillet olarak yaşanacak ve bütün Müslümanlar iki dünyada da bunun hesabını verecekler. Çünkü Bosna’da da benzer bir şey yapılmaya çalışıldı. Kendi gayretleriyle mücadele ettiler. Bu tecrübenin her birini düşünmek lazım ve gidişatımızın şayet kendimizde bir şey değişmezse, biz değiştirmezsek, bu kriz halinin farkına varmazsak bunun bizim aleyhimize olacağı ve Müslümanların aleyhine olan her şeyin aslında insanlığın da aleyhine olacağına farkında olmamız gerekir. Aliya İzzetbegoviç’in İslam tanımıyla tamamlayabiliriz çünkü Ramazan ayı aynı zamanda biliyorsunuz Müslümanların kendilerini yeniden sorguladıkları bir yeni başlangıç imkânı da olmak durumunda. Bu hem bireysel olarak böyle hem de makro düzeylerde de böyle olması gerekiyor. Aliya İzzetbegoviç’in bir tanımı var: “Ahlaki ve insani olan her şey İslami’dir.” Aliya İzzetbegoviç’e göre İslam’ın herhangi bir emri yoktur ki bir şekilde bir ahlaki yükseliş sağlamasın, bir şekilde insanî bir yönü olmasın. Müslüman olmayan bir insanı da rahatsız etmeyecek, tam tersine onun da hoşuna gidecek, onun için de işte rahmet olacak. Peygamberimizin de aemlere rahmet olarak gönderilmesi belki böyle bir şeydi ki ilk nesilden itibaren İslami yayılmaya baktığımızda biz bu rahmetin yayıldığını ve dünyaya daha insani daha ahlaki alternatif sunduğunu görüyoruz. Biz kendi kendimize bugün hangi insani, ahlaki alternatifleri sunduğumuzun muhasebesini yaparak başlayabiliriz. Bunu da en mikro planda birey olarak önce kendimizle, ailemizle, çevremizle, yakın çevremizle ve ilişkide olduğumuz insanlarla başlayıp uluslararası düzeye kadar düşünmek gerekiyor. Çünkü bunların her biri birbirine de bağlı meseleler. O nedenle rahmetli İzzetbegoviç’in tespitlerinin kendi dönemselliği, tarihsel şartları, bağlamı olabilir ancak bugün biz o tespit edilen kriz durumunu başka şartlarda tekrar ediyoruz yani henüz büyük oranda oradan çıkmış vaziyette değiliz ama bu çıkmayacağımız anlamına da gelmez yani bu içine girdiğimiz ve çıkamayacağımız bir girdap değil. Bu anlamda onun eserlerinin ve mücadelesinin işte tam da bu kriz halini hem tespit hem de o kriz halinden çıkışla alakalı katkılar babında okuyup yeniden düşünmek, o mücadelenin insanlığa neler kattığını, sadece Müslümanlara değil tüm insanlığa neler kattığını, yeniden değerlendirmek ve ondan faydalanmak zannediyorum yerinde olacaktır.

**Dil, Edebiyat ve
Kimlik**

Muhammed Fatih Andi

Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Dil ve malzemesi dile dayanan bir sanat alanı olarak edebiyat, kaçınılmaz olarak bir yönüyle bireye bir yönüyle de topluma bakar. Yani bu iki alanın da bireysel ve toplumsal açımları vardır. Gerek bireysel gerek toplumsal olsun bütün sanat alanlarında bir etkileşim söz konusudur. Etkileşimin olduğu yerde ise muhataplarını değiştirme, dönüştürme işlevi devreye girer. Biz edebiyat ve edebiyatın malzemesi olan dil üzerinden gidersek bu iki alanın fert veya toplum üzerindeki etkilerini iletişim kurma, düşünce, bilgi yahut duygu aktarma hatta koruma, estetik heyecanlar oluşturma, eğitme, bunlarla birlikte ise etkileme, kimliği dönüştürme, nihayetinde kimlik oluşturma, şekillendirme şeklinde özetleyebiliriz.

Kimlik bugünün Türkçesinde çok kullandığımız bir kavram. Ama eskiye doğru gittiğimizde kimliğin bir tarafıyla şahsiyet bir tarafı ile de karakter olarak iki açılımı ile karşılaşırız. Şahsiyet başka bir şey, kişinin karakteri başka bir şeydir. Birisi moral duruşla, diğeri biraz da psikolojik hâl ile daha ilgilidir. Aralarında fark var. Dil ve edebiyat insanın hem şahsiyetini hem de mizacı, karakterini şekillendiren bir alandır. Genelde sanat, özelde ise edebiyat insanları etkiler, çünkü temel amacı, çıkış noktası güzelliştir. Ve insan fitratı güzellikten hoşlanır. Onu yaratan güzel yaratmıştır, onun da güzellikten “alır” bir tarafı vardır.

Varlığı güzel bir gözle görüp güzelliği dönüştürme ve yorumlama çabasıdır edebiyat. Güzeli görme, anlama ve algılama ise bir bakış açısı gerektirir ve bakış açısına anlam katacak bir göz, yani bir idrak, yani bir zihniyet gerekir. Zihniyet dediğimiz kapı da işte hem karakter boyutuyla hem şahsiyet boyutuyla kimlik meselesine açılır. Bireysel baktığımızda edebiyat, insanı hem düşünceleri, hem duyguları hatta hayalleri bağlamında inşa eder. Toplum, insanlar toplamıdır. Toplumda da aynı etki katlana katlana kendisini gösterir. Hatta meselenin sosyal kapsamına gidersek bu “zihniyet” bağlamı biraz daha somutluk ve derinlik kazanır ve karşımıza zaman zaman edebiyatın belirli dünya görüşlerini hatta ideolojileri yüklenip ifade etme, taşıma, yorumlama, iletme ve nesilden nesle aktarma işlevleri çıkar.

Edebiyatın kimlik yapma işlevi doğrudan veyahut dolaylı olarak mutlaka mevcuttur. Bazı dönemlerde, bazı yazarlarda veyahut bazı eserlerde bu işlev doğrudan ve daha keskin kendisini gösterir, doğrudan topluma seslenir ve doğrudan insanın kafasının içini değiştirmeye başlar. Bazan da bu dolaylı olarak vuku bulur. Ben “Sanat sanat içindir” yahut “Sanat toplum içindir” tartışmalarını kısır görmüşümdür hep. Sanat ister sanat için, ister toplum için olsun, neticede insana sesleniyor, insanı etkiliyor ve insanı değiştiriyor. Toplum ise o insanlardan teşekkül ediyor.

Bir sanat, edebiyat eserinin diline muhatap olan insan o muhataplık öncesindeki gibi midir, önceki insanla muhatap olduktan sonraki insan aynı insan mıdır? Althusser. “Masum okuma yoktur.” der. Gerçekten de insan bir metni, bir edebiyat eserini okuduktan sonra hatta bir cümleye bile muhatap olunca artık o metin, o metnin ifade ettiği alan, varlık yorumu, hayat anlatımı, hayaller, duygular ve düşünceler neyi anlatıyorsa o insan en azından artık o metin veya cümle karşısında nötr değildir. Buradaki “masum”luğu “nötr” olma hali, sorumlu olmama durumu diye anlayalım. Bakın biz Müslümanız, meseleye biraz da buradan bakalım. Okuma da bir eylemdir, aynen yazma gibi, bir sanat eseri üretme gibi... Madem zerre miktar dahi olsa yaptığımız her şeyden sorumluyuz, o halde okuduğumuzdan, yazdığımızdan, kulak kabarttığımızdan, muhatap olduğumuzdan da sorumluyuz. Louis Althusser’in XX. yüzyılda söylediğini benim dinim bana Hz. Peygamberim’den bu yana söylüyor, doğduğumdan itibaren beni mesul tutuyor. Bu Kur’ân’ı sık sık oku, diyor. Hatta bu kâinat kitabını sık sık oku, diyor. Yaptığın her şeyden sorumlusun diyor. Okumanın masumu yok elbette, çünkü bir eylemdir okumak. Edebiyat üretmenin, edebiyata muhatap olmanın, okumanın ve her bir amelimizin bir karşılığı vardır.

Edebiyat ve sanat, varlığı güzel olarak görüp güzelliği çoğaltma ve başka zihinlere, gönüllere, kulaklara ve gözlere aktarma sanatıdır. Güzelliği yaratan Cenab-ı Hak’tır. O güzeldir, güzelliği sever değil mi? İnsanı güzellikten hoşlanma fitratı üzerine yaratmıştır. Öyleyse insanın bu fitrat üzerine faaliyet göstermesi yani sanattan alması, sanattan hoşlanması, sanat icra etmesi yani güzelliği çoğaltması; güzelliği çoğaltan dili güzel konuşmaya gayret etmesi;

meramını ve dardını güzelliği çoğaltacak şekilde iyi bir dil üzerinden ifade etmeye çalışması, bir bakıma o güzelliği yaratan ve kendisi de “en güzel” olan Cenab-ı Hakk’a karşı bir şükür ifadesidir. Çünkü güzelliğe muhatap oldunuz, o güzelliği aldınız ve onun fiili bir şükürü olarak siz de başka insanlara aktarıyorsunuz.

Tebliğ yalnızca kuru cümlelerle yapılmaz. “Hikmetle ve güzel sözlerle davet etmek”le emrolunduk. Allah’ın güzelliğini, Allah’ın sanatının güzelliğini sanat vasıtasıyla yaymak da bir bakıma Müslüman için bir tebliğ faaliyetidir. Bu tebliğ faaliyetini (mademki ameller niyetlere göredir) kendi alanının, kendi çabasının zemini kılan her insan için dilin ve edebiyatın böyle bir Müslüman kimlik oluşturuğu boyutu da vardır.

Şimdi dil ve edebiyatın toplumda daha somut, daha güncel hayata yönelik olarak, kimlik inşa eden, insanların hüviyetlerini, şahsiyetlerini veya karakterlerini yapan ve o insanların hayat idrâklerini, varlık tasavvurlarını şekillendiren boyutuna da biraz değinelim. Meselenin bu vechesinde karşımıza edebiyatın toplumsal işlevleri çıkar. Bizim edebiyatımızda da bu işlevler, epeyce geniş ve zengin bir alan açar.

Modernleşme öncesi, bizim geleneksel edebiyatımızda da elbette şahsiyet oluşturuğu, şekillendirici bir boyut vardı. Edebiyatın değerleri bizim itikadî hayatımızdan, değerler yelpazemizin içinden geliyordu. XIX. yüzyıldan bugüne geldiğimiz modernleşme sürecinde bu değerler sarsıldı. Batılılaşmanın getirdiği yeni değerler dünyası edebiyatı da etkiledi hatta en çok edebiyatı etkiledi. Edebiyat modernleşmeyi ve Batılılaşmayı bu topluma taşıyan en önemli kimlik oluşturuğu, zihniyet şekillendirici faaliyet alanı haline dönüştü. Bizim edebiyatta son 150-200 yıldır aslında temel sancımız, temel sorunuz da bu. O günden bugüne Türk edebiyatında kimlik şekillendirici olarak birkaç kampa bölünmüş bir görüntümüz var. Hâlâ var. Her zihniyet ve ideoloji sahibi, her çevre kendi edebiyatını oluşturup onun üzerinden insanların zihnini, ruhunu, kalbini şekillendirmeye çalışıyor. Bu hangi kapıya çıkıyor bizi? Edebiyat ve onun malzemesi olan dil mutlak şekilde bir kimlik oluşturuğu, zihinleri yahut kalpleri yoğurucu en etkili faaliyet alanlarından birisidir. Türk edebiyatı da bu açıdan çok zengin bir manzarayı gözler önüne seriyor.

Nitekim toplumsal maceramız, edebiyat veya kültür tarihimiz hatta bir yüzyıl kadar öncesindeki dil, alfabe ve edebiyat fırtınalarını koparan siyasî tarihimiz bunu fazlasıyla ortaya koyuyor.

RAMAZAN KONUŞMALARI

- Müslüman Kimliği -

Her yıl bir YEKDER klasiği olarak belirli temalar çerçevesinde hazırlanan Ramazan Konuşmaları serimizin 1445/2024 Ramazanı için tespit edilen tema "Müslüman Kimliği" oldu. Bireysel ve toplumsal anlamda kimlik ve kişiliğimizi inşa eden unsurlar olarak ilim-hikmet, ahlak, hukuk, iş ve ticaret, şehir, sanat ve mimari, edebiyat, aile ve çocuk eğitimi gibi konular ele alındı. Böylelikle, kimlik ve kişilik inşasına dair konuşmalar bir taraftan video içeriğiyle dijital platformda yerini alırken; diğer taraftan birer yazılı metin halinde neşre hazırlanarak "Ramazan Konuşmaları Kitaplığı" serisine bir yenisi daha eklendi.

YEKDER
YAYINLARI